

مجلة فصلية محكمة تصدرها كلية
التربية للعلوم الإنسانية - جامعة كركوك

مجلة جامعة كركوك للدراسات الإنسانية

آذار 2025 - المجلد 20 - العدد الأول - الجزء الأول

مجلة جامعة كركوك للدراسات الإنسانية

آذار 2025 - المجلد 20 - العدد الأول - الجزء الأول

مجلة فصلية صادرة من
كلية التربية للعلوم الإنسانية
جامعة كركوك

issn 1992 - 1179

العنوان البريدي
العراق / كركوك / جامعة كركوك
صندوق البريد: 2281 والرمز البريدي: 52001

مَجَلَّةُ جَامِعَةِ كَرْكُوكَ لِلدِّرَاسَاتِ الْإِنْسَانِيَّةِ

آذار المجلد 20 - العدد الاول - الجزء الاول

مجلة فصلية صادرة من كلية التربية للعلوم الإنسانية
جامعة كركوك

issn 1992 - 1179

العنوان البريدي
العراق / كركوك / جامعة كركوك
صندوق البريد: 2281 والرمز البريدي: 52001

E. mail

kujhs@uokirkuk.edu.iq

Editor

Prof. Dr.

Murad Ismael Ahmed Naftache

آذار 2025

أعضاء هيئة التحرير

الاسم	التوقيع
١. د. مراد إسماعيل احمد	رئيس هيئة التحرير
١. د. نوفل حمد خضر	مدير هيئة التحرير
١. د. سهيلة طه محمد	عضو هيئة التحرير
١. د. نجيب محمود أبو كركي	عضو هيئة التحرير
١. د. صفية جابر عيد	عضو هيئة التحرير
١. د. محمود شاكر مجيد	عضو هيئة التحرير
١. د. فهد عباس سليمان	عضو هيئة التحرير
١. د. يوسف محمد عيدان	عضو هيئة التحرير
١. د. نجات دميم	عضو هيئة التحرير
١. د. مصطفى التون	عضو هيئة التحرير
١. م. د. محمد علي شريف	عضو هيئة التحرير
١. م. د. كامل عبد القادر حسين	عضو هيئة التحرير
١. م. د. ماهية محسن حسن	عضو هيئة التحرير
١. م. د. ذكرى عبد الحافظ عبد اللطيف	عضو هيئة التحرير
١. م. د. خالد احمد هواس	عضو هيئة التحرير
١. م. د. حمدي لطيف خير الله	عضو هيئة التحرير
١. م. د. علي هادي حسن	عضو هيئة التحرير
١. م. د. سيروان سمين احمد	عضو هيئة التحرير
١. م. د. عز الدين صابر محمد	عضو هيئة التحرير
١. م. د. مشتاق علي الله ويردي	عضو هيئة التحرير
١. م. د. فلاح صلاح الدين مصطفى	عضو هيئة التحرير
١. م. د. محمد نجم الدين انجه	عضو هيئة التحرير
١. م. د. زينب عصمت صفاء الدين	عضو هيئة التحرير

مقدمة

يشرفني أن أقدم لكم هذه المقدمة التي تسلط الضوء على الدور الحيوي والمهم للبحوث التي يقدمها الباحثون للمجلة، والتي تسهم بشكل فاعل في تعزيز وتطوير مجالات الدراسات الإنسانية. إن المجلة تهدف إلى توفير منصة علمية رائدة لنشر الأعمال الأكاديمية التي تتناول قضايا حيوية في مختلف فروع العلوم الإنسانية، بما في ذلك الفلسفة، وعلم الاجتماع، والأنثروبولوجيا، وعلم النفس، واللغة، والتاريخ، والفنون، وغيرها.

إن الأبحاث المقدمة للمجلة ليست مجرد نتائج لدراسات علمية، بل هي محطات فكرية تعكس تطور المفاهيم والنظريات في هذه المجالات. تعمل هذه الدراسات على طرح حلول للمشاكل المعاصرة، وفهم الظواهر الإنسانية في سياقاتها المختلفة، كما تساهم في تقديم رؤى جديدة لتطوير المجتمع وتعزيز الوعي الثقافي والعلمي.

إن الدور الكبير لهذه البحوث لا يتوقف عند نشر المعرفة فقط، بل يتعداه إلى تحفيز التفكير النقدي والإبداعي، ودعم الجهود الأكاديمية في بناء قاعدة معرفية متينة تُسهم في تحريك عجلة التغيير والتطور في المجتمعات الإنسانية. ولذلك، فإننا نعتبر هذه البحوث أداة أساسية في تطوير الفكر الإنساني، ودعم المساعي المستمرة لتحسين جودة الحياة البشرية عبر أبعادها المختلفة.

نتطلع في المجلة إلى استقبال مزيد من الدراسات الرصينة التي تثرينا وتوسع آفاقنا العلمية، مؤمنين بأن هذه الإسهامات العلمية هي حجر الزاوية في بناء مستقبل أكثر إشراقاً في مجال الدراسات الإنسانية.

رئيس هيئة التحرير

١. د. مراد إسماعيل احمد

شروط وقواعد النشر في مجلة جامعة كركوك للدراسات الإنسانية

1. تسلم نسخة الكترونية من البحث عبر الموقع (<https://kujhs.uokirkuk.edu.iq>) تحت برنامج Microsoft Word بصيغة doc او بصيغة .dox.
2. يطبع البحث بواسطة الحاسوب بمسافات واحدة بين الأسطر شريطة أن لايزيد عدد صفحاته عن 25 خمس وعشرين صفحة وبواقع (8000 الى 10000) كلمة، ونوع الخط Simplified Arabic بما في ذلك الجداول، مع تنسيق محدد مسافة 1.5، خط بحجم 14، على ورق A4. للبحوث الخاصة باللغة العربية، يُكتب البحث بخط (Times New Roman) للغة الإنجليزية و التركية بحجم خط (14) على ورق مقاس (A4). اما بالنسبة اللغة الكوردية فونت كوران Kurdfonts.
3. تقديم سيرة علمية مختصرة للباحث أو الباحثين مرفقة مع البحث وتكون منفصلة.
4. تكتب أسماء الباحثين الثلاثية باللغة العربية والإنجليزية كما تذكر عناوين وظائفهم الحالية ورتبتهم العلمية.
5. إقرار من المؤلف يؤكد أن البحث لم يسبق نشره وليس قيد النشر في مجلة أخرى.
6. العناوين الرئيسية والفرعية تستعمل داخل البحث لتقسيم أجزاء البحث حسب أهميتها وبتسلسل منطقي وتشمل العناوين الرئيسية: عنوان البحث، الملخص، الكلمات الدالة، المقدمة، إجراءات البحث، الشرح، الاستنتاج، المراجع.
7. يرفق مع البحث ملخص باللغة العربية وباللغة الإنجليزية على أن لا تزيد كلمات الملخص عن (250) كلمة.
8. تكتب بعد الملخص الكلمات الدالة للبحث.
9. تطبع الجداول والأشكال والخرائط داخل المتن وترقم حسب ورودها في البحث وتزود بعناوين ويشار إلى كل منها بالتسلسل.
10. يجوز نشر البحث إذا كان مستقلاً من أطروحة أو رسالة دكتوراه أو ماجستير، بشرط ألا تكون هذه الرسائل منشورة أو مقبولة للنشر، ويجب الإشارة إلى هذا في الصحيفة الأولى وقائمة المراجع، والإفصاح عن ذلك في الإقرار والتعهد.

11. يلتزم الباحث بدفع النفقات المالية المترتبة على إجراءات التقويم في حال طلبه سحب البحث ورغبته عدم متابعة إجراءات النشر.
12. يمنح الباحث مدة أقصاها ثلاثة أشهر لإجراء التعديلات على بحثه إن وجدت ومن حق المجلة بعد ذلك إلغاء الملف البحثي تلقائياً في حال تجاوز المدة المذكورة أعلاه.
13. التوثيق (قائمة المراجع)
 - أ. يُشترط اتباع أسلوب الكتابة وفقاً لمعايير APA النسخة السابعة (الجمعية الأمريكية لعلم النفس)، ويجب الالتزام بالدقة في الاستشهادات وتنسيق القائمة المرجعية وفقاً لهذه المعايير، لضمان الوضوح والتناسق في تقديم البيانات والمعلومات العلمية.
 - ب. يشار إلى المراجع في المتن بالاسم الأخير للمؤلف وسنة النشر والصحيفة، مثال: علي عبد عباس العزاوي (العزاوي، 2008: 214) أو (العزاوي، 2008).
 - ت. يجوز في بحوث علوم القرآن والتأريخ الإسلامي توثيق المراجع من خلال تهميش المراجع باستعمال الأرقام المتسلسلة بين قوسين هكذا (1) ، (2) ، (3) وتبين في آخر البحث تفاصيل المراجع حسب تسلسلها وتوضع قبل قائمة المصادر والمراجع.
 - ث. توثق المصادر والمراجع في قائمة واحدة في نهاية البحث وترتب هجائياً حسب الاسم الأخير للمؤلف مثل:
(اسم العائلة، الاسم الأول للمؤلف، (سنة النشر)، عنوان الكتاب، رقم الطبعة، مدينة النشر، در النشر)، مثال:
شحادة ، نعمان 2011، التحليل الإحصائي في الجغرافية والعلوم الاجتماعية، عمان - الأردن، دار صفاء للنشر والتوزيع.
 - ج. أما الدوريات: فيبدأ بذكر الاسم الأخير للمؤلف، ثم بقية الاسم كاملاً، ثم توضع سنة النشر بين حاصرتين. ثم عنوان البحث. ثم اسم المجلة غامق، ثم مكان صدورها، ثم رقم المجلد، ثم رقم العدد، ثم أرقام الصفحات.
14. يستشهد الباحث ببحثين على الأقل منشورين في مجلة جامعة كركوك للدراسات الإنسانية
15. عمل استلال للبحث في مركز الحاسبة الصادر من رئاسة الجامعة.

16. على الباحث دفع أجور النشر البالغة: (100.000) مائة ألف دينار عراقي وإذا زاد عدد الصفحات عن (25) خمس وعشرين صحيفة فسوف يتم استيفاء الأجر بواقع (5.000) خمسة آلاف دينار لكل صفحة.

17. تجري هيئة تحرير المجلة التقييم الأولي للبحث، ثم يُعرض على محكمين من ذوي الخبرة العلمية في مجال التخصص، وتلتزم المجلة بإخطار الباحث بالقرار النهائي بشأن الموافقة على النشر من عدمها على أن يلتزم الباحث بإجراء التعديلات التي قد يطلبها المحكمون من أجل إجازة البحث أو الدراسة للنشر في المجلة.

18. ترسل البحوث وجميع المراسلات المتعلقة بالمجلة الى موقع المجلة.

فهرست البحوث المنشورة بحوث علوم التربية والنفسية

ت	عنوان البحث	الباحث	رقم الصفحة
1	أثر استراتيجيّة معالجة المعلومات لدى طالبات المرحلة الثالثة في قسم اللغة العربية بمادة طرائق التدريس وتنمية تفكيرهن المنظومي	م. م. آيه حسن هادي البياتي م. م. هشام عبد رميض المفرجي	40 - 1

بحوث الجغرافية

ت	عنوان البحث	الباحث	رقم الصفحة
1	الخصائص المورفومترية لحوض وادي الرمان في الهضبة الغربية من محافظة النجف باستعمال نظم المعلومات الجغرافية GIS	م. د. حمزية ميري كاظم	68 - 41
2	التداخل والتكامل الزمني في الدراسات الجغرافية	م. م. أسماء حمد سلطان أ. د. كمال عبدالله حسن	96 - 69

بحوث علوم القرآن

ت	عنوان البحث	الباحث	رقم الصفحة
1	تعارض الحديث المرسل، والمسند، الحكم والأثر: دراسة حديثة	م. د. أحمد كريم يوسف	132 - 97
2	الكلبيات الفقهية للإمام المقري دراسة تطبيقية في الحدود	طالبة ماجستير / سميره عبدالله محمود أ. د. دلشاد جلال محمد	174 - 133
3	مُرّة الهمداني وآرائه التفسيرية	أ. م. د. محمود ناصر زوراو	197 - 175
4	ضمان المتسبب في الفقه الإسلامي	أ. م. د. بكر عباس علي	214 - 198
5	النور البارق في مسألة القياس مع الفارق وبعض من تطبيقاتها الفقهية	أ. م. د. جسام محمد عبدالله احمد المشهداني	241 - 215

بحوث التاريخ

ت	عنوان البحث	الباحث	رقم الصفحة
1	الدور الاعلامي للمرأة في كركوك (1951-1979)، دراسة تاريخية	طالبة ماجستير / شيماء حسين رشيد أ. د. دلشاد عمر عبدالعزيز	265 - 242

2	الجدل السياسي بين العناصر العربية وابي مسلم الخراساني	أ.م.د. علي حسين علي	306 - 266
3	صدى التطورات السياسية في كردستان - العراق في ضوء صحيفة (اطلاعات) الإيرانية ١٩٧٠ - ١٩٧٥	أ.م.د. فاخر حسن يوسف	339 - 307
4	موقف الحزب الشيوعي العراقي من القضية الكردية 1934-1963 دراسة تاريخية سياسية	م.د. سالار عبدالكريم فندي	378 - 340
5	تطور الحركة العمالية في بريطانيا 1800-1852	م.د. أحمد عبود عبدالله	398 - 379
6	السلطان صلاح الدين يضع حداً للفوضى السياسية والاجتماعية في مصر وبلاد الشام بتوحيد الجبهة الإسلامية وتحرير بيت المقدس (دراسة تاريخية)	طالب ماجستير/ عثمان ياسين هلال أ.م.د. علي سلطان عباس محمد	436 - 399
7	علماء علوم القرآن الوافدين إلى المدينة المنورة من خلال كتاب سير أعلام النبلاء للذهبي (ت 748هـ - 1347م)	طالب ماجستير/ شهاب أحمد غافل أ.م.د. أميد أسعد عمر	489 - 437
8	الأزمات السياسية للخلافة العباسية ومعالجتها خلال العصر العباسي الأول (132-247هـ / 749-861م)	طالبة ماجستير/ هند محمد صالح يوسف أ.م.د. جمعة عبد الله ياسين	517 - 490

بحوث اللغة الانكليزية

ت	عنوان البحث	الباحث	رقم الصفحة
1	دراسة عن الغموض في قصة إرنست همنغواي "والدي العجوز"	م.م. أحمد حمد كريم حميد	537 - 518
2	ترجمة نماذج مختلفة من الايات القرآنية للتعبير الجامعة	م.م. علاء مجرن عليوي م.د. حسين خلف نجم	553 - 538

بحوث اللغة الكردية

ت	عنوان البحث	الباحث	رقم الصفحة
1	فاعلية المزج المفهومي في التفسير الدلالي للمصطلحات الاصطلاحية الكردية	أ.م.د. كزأل جهابخش محمد أ.م.د. سلام رحيم رشيد أ.د. دارا حميد محمد	577 - 554
2	الصورة الشعرية في النصوص الشعرية لأزاد صبحي	د. هژار فقی سلیمان حسین	604 - 578
3	الإدراك بالحواس في اللغة الكردية: الحقل الدلالي المعجمي للحواس الخمس نموذجاً	أ.م.د. ببيستون ابو بكر علي أ.م.د. جوانه احمد حمه حسن	632 - 605
4	مشكلات المرأة في رواية "لعنة نوبهاران" لبختيار علي	م.د. آشتي حسين عارف	650 - 633

5	نشأة تعليم الأبجدية الكردية ودور إبراهيم أمين بالدار في تطويرها	د. شادمان سالار نريمان اغا	651 - 671
---	--	----------------------------	-----------

بحوث اللغة التركية

ت	عنوان البحث	الباحث	رقم الصفحة
1	العراق - تقييم أسماء المواقع السكنية بمنطقة أربيل من منظور علم الفولكلور	م. د. نازناز بهجت توفيق	672 - 693
2	تحليل قصيدتي "جماليم" و"أحببت العيش" لكمال البياتلي	أ. م. د. كوران صلاح الدين شكر	694 - 713

بحوث متفرقة

ت	عنوان البحث	الباحث	رقم الصفحة
1	التطورات الاقتصادية في المملكة العربية السعودية في عهد الملك فهد بن عبد العزيز ال سعود (1982-2005)	م. م. ياسين رشيد فقي احمد	714-741
2	رؤية الكمال ابن الهمام لمقصد التكافل الاجتماعي في كتابه فتح القدير - باب الزكاة - دراسة فقهية	أ. م. د. صالح ياسين عبدالرحمن	742-759
3	عالم بلا ملك: الفوضى السياسية وتقنيات العالم الأوسط في سلسلة البرج المظلم لستيفن كينغ	م. م. طيب عبدالرحمن عبدالله أ. د. زانيار فائق سعيد	760-785
4	استخدام انموذج نيدهام في تدريس المعادلات واثره في التحصيل وتنمية مهارت التعلم اليقظ لدى طلاب الصف الثالث المتوسط في مادة الرياضيات	م. م. حسين سمير معروف كوبرلو	786-811
5	تحليل الخصائص التوزيعية والنقطية لصناعة الخشب والألمنيوم في مدينة كركوك مع التوقعات المستقبلية	طالبة ماجستير/ سلوى علي فاضل أ. م. د. ماهية محسن حسن	812-832

Iraq - An Evaluation of Place Names in the Erbil Region from the Perspective of Folklore Dr. Naznaz Bahjat Tawfeq

Abstract:

Erbil, a part of Iraq, is one of the oldest cities in history. With its cultural history, social life, expansive geography, and ancient monuments, it has attracted the attention of many nations and ethnic groups. As it is an ancient settlement, numerous studies have been conducted over time. Among the most significant topics in these studies are place names.

The Erbil region has become a city rich in terms of place names and has undergone many changes throughout its history. These changes extend from the Assyrian and Babylonian periods to the Bektashi, Abbasid, Tatar, Mongol, Jalayirid, Safavid, Islamic, and Ottoman eras. However, according to records, some places have remained unchanged, such as the Erbil Citadel, the Desert Minaret, significant neighborhoods in Erbil, the Kayseri Bazaar, and more. Today, the Erbil Citadel has been recognized by UNESCO as an intangible cultural heritage site and is under protection. Besides the citadel, many districts, villages, streams, rivers, and neighborhoods below Erbil carry names derived from various meanings.

In this context, place names are among the most important linguistic resources providing data about the region's geography, nature, history, soil, cultural structure, beliefs of its inhabitants, and folklore products. In our study, the main topic is "An Evaluation of Place Names in the Erbil Region of Iraq from the Perspective of Folklore." To date, no comprehensive study has been conducted on this topic. Erbil has had place names such as neighborhoods, streets, districts, villages, streams, bazaars, and cemeteries named in the Turkmen language throughout history. The main purpose of our study is to investigate the origins of these place names, the language they derived from, and analyze the narratives (stories) about them and their classification. Subsequently, some findings will be presented from the perspective of folklore.

Both written and oral sources were used in the study, including local and foreign written sources.

Keywords: Erbil, place, name, narrative, folklore.

العراق- تقييم أسماء المواقع السكنية بمنطقة أربيل من منظور علم الفولكلور
م. د. نازناز بهجت توفيق *

الملخص:

أربيل هي جزء من العراق وتعد واحدة من أقدم المدن في التاريخ. لقد جذبت انتباه العديد من الشعوب والمجموعات العرقية بسبب تاريخها الثقافي، حياتها الاجتماعية، جغرافيتها الواسعة، وأثارها القديمة. ونظرًا لكونها منطقة

استيطان قديمة، فقد تم إجراء العديد من الدراسات على مر الزمن. ومن بين الموضوعات الأكثر أهمية التي تناولتها هذه الدراسات هي أسماء المواقع السكنية. تحولت منطقة أربيل إلى مدينة غنية من حيث أسماء المواقع، وقد شهدت تغييرات كثيرة عبر تاريخها. تمتد هذه التغييرات من عصور الآشوريين والبابليين إلى حقبة الإسلام من العباسيين، التتار، المغول، الجلائريين، البكتاشيين، الصفويين والعهد العثماني. ومع ذلك، بقيت بعض المواقع دون تغيير وفقاً للوثائق، مثل قلعة أربيل، منارة الصحراء، أحياء أربيل المهمة، وسوق قيصرية وغيرها. وقد تم إدراج قلعة أربيل ضمن قائمة التراث الثقافي غير المادي لليونسكو وهي محمية بموجب ذلك. وإضافة إلى وجود القلعة فإن هناك مناطق عديدة مثل القرى والجداول والأنهار والأحياء التي تقع أسفل أربيل وتحمل أسماء مستمدة من معانٍ متنوعة. وفي هذا السياق تعتبر أسماء المواقع السكنية من بين أهم الموارد اللغوية التي تقدم بيانات عن جغرافية المنطقة وطبيعتها وتاريخها وترتيبها وبنيتها الثقافية ومعتقدات سكانها ومنتجاتهم الفولكلورية. وقد كان "تقييم أسماء المواقع السكنية في منطقة أربيل - العراق من منظور علم الفولكلور" هو الموضوع الأساسي لهذا البحث. وحتى اليوم لم يتم إجراء دراسة شاملة حول هذا الموضوع. تحتوي أربيل على أسماء مواقع مثل أحياء وشوارع ومناطق وقرى وجداول وأسواق ومقابر تم تسميتها باللغة التركمانية عبر التاريخ. إن الهدف الأساسي من دراستنا هو البحث عن أصول أسماء هذه المواقع، واللغة التي اشتقت منها، وتحليل الروايات (القصص) المتعلقة بها وتصنيفها. كما يتناول البحث تقديم ملاحظات من منظور علم الفولكلور. وأثناء إجراء البحث تم الاعتماد في الدراسة على مصادر مكتوبة وشفوية، بما في ذلك المصادر المكتوبة المحلية والأجنبية.

الكلمات المفتاحية: أربيل، موقع، اسم، رواية، علم الفولكلور.

IRAK- ERBİL YÖRESİ YERLEŞİM YER ADLARI VE HALK BİLİMİ AÇISINDAN BİR DEĞERLENDİRME Naznaz Behcet Tefvik

Öz:

Erbil, Irak'ın bir parçası olup tarihin en eski şehirlerinden biri olarak bilinir. Kültürel tarihî, sosyal yaşamı, geniş coğrafyası ve eski yapıtları ile birçok milletlerin ve etnik grupların dikkatini çekmiştir. Bölge, eski bir yerleşim yeri olduğu için eskiden günümüze kadar birçok konu çalışılmıştır. Bu çalışmaların içinde en önemli konulardan biri de yerleşim yer adları olmuştur. Erbil yöresi yer adları ile ilgili zengin bir yapıya sahip olan bir kent haline gelmiş ve tarihi boyunca birçok değişikliğe uğramıştır. Bu değişiklikler Asur ve Babililer döneminden başlayıp Bekteki, Abbasî, Tatar, Mağol, Celarî, Savavî, İslamiyet'tin kabulü ve Osmanlı dönemine kadar uzamıştır. Değişiklikler arasında tespitlere göre değişmeyen bazı yerler olmuş Bunlardan; Erbil Kalesi, Çöl Minaresi, Erbil'in önemli mahalleleri, Kayseri Çarşısı vs.

Günümüzde Erbil Kalesi, UNESCO tarafından somut olmayan kültürel miras olarak kabul edilmiş ve korunmaktadır. Kale Senti'nin yanı sıra Erbil yöresinde birçok ilçe, köy, çay, nehir, Erbil aşağısında bulunan semt, cadde mahalle gibi adlar da çeşitli anlamlar üzerinde kurulmuştur. Bu bağlamda Erbil bölgesinin coğrafyası, doğası tarihî, toprağı kültürel yapısı ve bölgede yaşayan insanların inançları, folklor ürünleri gibi maddelerde veriler aktaran önemli kelime hazinelerinden biri de yerleşim yer isimleridir.

Çalışmamızda, "Irak-Erbil Yöresi Yerleşim Yer Adları ve Halk Bilim Açısından Bir Değerlendirme" temel konumuz olmuştur. Bu çalışma ile ilgili günümüze kadar içerikli bir araştırma yapılmadığı yespit edilmiştir. Yer adları meselesinde Erbil bölgesi, eskiden günümüze kadar Türkmen dili ile birçok mahalle, cadde, ilçe, köy, çay, çarşı, mezarlık gibi yer adlarına sahip olmuştur. Çalışmamızın asıl amacı, bölgede var olan yerleşim yer adlarının

asılı nerden geldiğini ve hangi dilden türediğini yanı sıra bu yer adlarının anlatıları (öykü)leri ve tasnif edilmesi üzerinde durulmaktadır. Daha sonra bu anlatıları halk bilimi açısından bazı tespitler yapıp ortaya koymaktır. Çalışmada, literatür taraması yapılmış ve yazılı kaynaklar kullanılmıştır. Ayrıca çalışma için derleme sırasında sözlü olarak derlenen veriler elde edilip daha sonra yazıya geçirilmiştir. Yerli ve yabancı yazılı kaynaklara da kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Erbil, Yer, Ad, Anlatı, Halk Bilimi.

Giriş:

Yer yüzünde belli bir yörenin yurt haline gelmesinde yerleşmelere verilen adların yer adları konusunda son derece önemli olduğu görülmüştür. Böylece bireyler üzerinde yaşam sürdükleri ve hâkimiyet kurdukları alanlardaki yerleşmelere isim verirken bütün yönler; coğrafi, tarihi, kültür, örf adetler dikkate alınması önemli bir rol olduğunu diyebiliriz. (Durbilmez, Bayram; Tekin, Fatma, 2014, s. 115)

Yer adlarını sınıflandırmaya, doğrudan yer adı ile işaret ettiği coğrafi nesne aradındaki bağlantıyı belirlemekle başlamak gerekir. Bunu için öncelikler yer kelimesinin karşıladığı kavram açıklanmalıdır. *Türkçe Sözlük*'te yer maddesinin karşısında şunlar yazılmıştır:

Yeryuvarı, bir cismin ve ya birinin kapladığı veya kaplayabileceği boşluk, yöre, yer, gezilecek yerler, ayakla basılan tabandır. Dünyada varolan, yaşanılan, barınan şehir, kasaba, sokak, konum, durum, vatan, yöre, işlev, ilgi, herhangi bir şeye, bir işe ayrılmış bölüm, iz üzerine yapı kurulmaya veya ekime uygun toprak parçası, arsa, bir hadisenin geçtiği veya geçeceği kısım, mahal, otel, motel vb. de kalınacak oda, sinema ve tiyatrodan veya taşıtlarda oturulacak koltuk sandalyeşerdir (Kurgun, 2007, s. 10).

İsimlendirme; türlü türlü kültürel, toplumsal, kuruluş, coğrafiya da uygulama fonksiyonlarının da ötesinde beşeri bir ihtiyaçtır. Bu bakımdan isimlendirmenin insanlık tarihi kadar eski olduğu tespit edilmiştir. Hangi ulustan olursa olsun insanlar tarihin her döneminde yaşadıkları coğrafyanın esasında her bir noktasını isimlendirilmiştir. Bu isimlendirmede hedef, temelde o yerin kime

ait olduğunu ifade etmek; o yerin bir sahibinin olduğu, boş olmadığı ortaya koymaktır (Köse, Salih; Karagözlü, Savaş, 2019, s. 35).

Fetullah Çiftçi'ye göre, (Çiftçi, 2022, s. 707) yeryüzünde yaşamış ve hâlen yaşamakta olan bütün cemiyet ve topluluklar isim verme olgusundan mahrum olmamıştır. Çünkü adlar, şahıslar ve uluslar için var oluşun ilk kanıtı olup bir milletin yaşayışını, inancını ve kültürel değerlerini içinde sığındırır. Etraflıca bakıldığında ad ve ad verme analiz etmeye değer bir meseledir. Son derece önemli olan ad ve ad verme olgusu, beraberinde yeni bir bilim dalının ortaya çıkmasını önemsemiştir. Böylece Adbilim (onomastik), bu zarurî ihtiyacın bir tezahürü olarak tespit edilmiştir.

Yer Adları Bilimi (Toponimi)

Yer adı terimi Yunancadaki “toponim” sözcüğünün Türkçe tekabül etmektedir.

Yunanca'da “topos” yer ve “onoma” isim anlmanına gelmiştir. Toponim “coğrafi ad” demektir. Toponim terimi (toponiyme), Türkçe'ye toponimi (İngilizce'de, Toponym, veya place name) olarak bilinir. Kavram, Türkçe kaynaklarda, yer adı (yer adı veya yer adı diye de geçmektedir. Bu kavramın en kısa tanımı, yer adları biliminin analiz konusu olan ve belli bir yeri, bir bölgeyi belirleyen attır. Toponimi olarak da bilinen bu bilimin tarihin, coğrafyanın, folklor ve diğer bazı disiplinlerin yardımcısı olarak da bilim düzeninde oldukça önemli bir yeri var olmaktadır (Kayserili, 2015, s. 653).

Yer isimleri, çeşitli bilim dalı için ortaklaşa bir araştırma alanı olduğundan disiplinler arası bir konu olarak ortaya atılmıştır. Yalnız dil araştırmacılarının değil aynı zamanda tarih, coğrafya, sosyoloji vb. araştırmacılarının da çalışma konuları arasındadır. (Tapar, 2023, s. 1102). Bu konu böylece fonksiyonel bir alan olan yer isimleri, çalışmamızda dil çalışmacılarının baktığı nizam ile gerçekleştirilen kaynaklardan incelemeye alınmıştır.

Yeryüzünde değerli çalışmaların yapıldığı bir bilim dalı olan adbilim; etrafımızda gözlemlediğimiz ve kavramladığımız her nesnenin adıyla ilgilenen bilimin adıdır. Bu bilim, “Onomastique, Onomastics, namenkunde, Onomasiologie, Onomasiology, Bezeichnungslehre” gibi adlarla da bilinir (Sakaoğlu, 2001, s. 9).

Ad bilimi üzerine geçmişten günümüze kadar birçok araştırmacı tarafından önemli çalışmalar yapılmıştır. Tarihi yerlerden başlayıp coğrafi mekanlar ve dilin anabilim dalından kültür oluşumlarını araştıran kavmiyetlere kadar pek çok değişik kurallarının çalışma alanına girmiştir. Ad bilimi hakkında yapılmış dil araştırmaları Doğan Aksan’a göre, başlıca iki grupta toplanabilir:

1. Anlambilime yakın olan, fakat kural yönünden kendisinden ayrılan sözcük-terim bağına önem veren bilim dalı. Bu bölümdeki araştırmalarda rastgele bir terimden hareket ederek bu terimin herhangi bir dilde nasıl anlatım bulduğu ve anlatmada hangi etkenlerin rol oynadığı tespit edilir. Böylece bu alana adbilimi isimi şeklinde tespit edilebilir.
2. Çoğunlukla her dilde hususi dil sayılan unsurlar üzerinde duran ve hususi isimleri *köken bilgisi*, tarihi derinlime yönünden ve türlü türlü dil ve kültür problemleri analiz eden bilim dalıdır. Yer adları üzerinde duran dalı (*yer ad bilimi, toponymie*) olduğu gibi, şahıs isimleri, coğrafya isimleri üzerinde çalışan dalları da olmuştur. Örneğin nehir, ırmak, su, adları üzerinde duran *hydronymie*, dağ, tepe adlarını analiz eden *horonymie* dallarını söyleyebiliriz (Aksan, 2000, s. 32).

Çalışma sırasında yer adları ile ilgili kaynak araştırması yapılırken, bugüne kadar Erbil yöresinde bu konu hakkında pek çok akademik çalışma yapılmamıştır. Fakat Kerkük bölgesinde birçok araştırmacı yer adları üzerine çalışmalar yapmıştır. Bunlardan araştırmacılar Salih Köse ve Savaş Karagözlü “*Yengice Kerkük Yer Adları*” adlı bir makale yazmışlardır. Ayrıca “*Irak’ta*

Türkçe Yer Adları Kılavuzu” üzerine araştırmacı Necat Kevseroğlu bir eser yazmıştır.

Türkiye’de yerleşim isimleri hakkında yapılmış olan eski çalışmalardan 1925 yılında Fuad Köprülü’nün *Türkiyat Mecmuası*’nda neşir edilen “*Oğuz Etnolojisine Dair Tarihi Notlar*” başlıklı makalesi ile 1928’de H. Nihal, A. Naci tarafından aynı dergide neşir edilen “*Anadolu’da Türkler’e Ait Yer İsimleri*” adlı çalışmalar olmuştur (Kurgun, 2007, s. 735).

Böylece yerleşim isimleriyle ilgili yapılmış çalışmalar somut olmayan kültürel mirasın göz önüne getirilmesi yönünden da ehemmiyet arz etmektedir. Bu nedenle yerleşim isimlerinin halkbilimi ile bağlantılı taraflarının incelenmesinde gerekli olmuştur. Bu araştırmada Erbil ili merkezi hudutları dahilindeki ve bölgeye bağlı köy, sokak, mahalle, türbe ve cadde isimleriyle ilçe ve ilçelere bağlı köy isimlerinden hareket ederek yerleşim yer isimleri anlam ve öyküsü üzerine durulmuştur. Ayrıca araştırmada, şahıslara dayalı isimlendirmeler, tarihi ve coğrafi yerlere tabi isimlendirmeler değerlendirilmiştir. Çalışma sırasında veri toplamakta bilhassa tarihi belgelerle ilgili elde edilen bilgiler kaynak kişilerin önemli rolleri olmuştur.

1. Erbil Yöresi Yerleşim Yer Adlarının Anlam ve Öyküsü

1.1. Köy, Tepe, Dağ, Türbe Adları:

Tarihi değere sahip yapılar, insanlarda merak duygusunu ön plana çıkaran gizemli mekanlardır. Bu eserler, doğal afetler başta olmak üzere farklı nedenlere tabi olarak kırılır dökülür. Terk edilmiş ve berbat halde oldukları için de zamanla göçer gider. Tüm olumsuzluklara karşın ayakta durabilen eserler ise bulundukları mekanlarda tarihi kıymetleri ile ön planda bulunurlar. Bu eserlerden bir kısmı ise bulundukları mekanlarla özdeşleşir ve o yerlere isim olacaklar (Çiftçi, 2022, s. 710). Erbil yöresinde bulunan köyler, tepeler içerisinde bazıları yıkılmış ve metruk haldeyken bazıları da günümüze kadar kalabilmiştir. “Değirmen”, “Erbil kalesi, “köşk”, “konak”, “han” veya “türbe”

“mezar” gibi tarihi kıymetlere sahip eserlerin çökmüş olsalar bile isimlerinin köy isimleri ile canlandırmaya devam edildiği tespit edilmiştir. Araştırma sürecinde Erbil bölgesine bağlı köy, kasaba ve tepe yer adlarının ulaşabileceğiniz bazıları şunlardır:

Bağçe Köyü, Bu köy, Erbil’e bağlı Köysançak ilçesine tabi Komaşın adlı köyünün çevresinde yer alan tarihi bir bölgedir. Bu köyün etrafı bağ ve bahçe olduğu için halk tarafından bu adı almıştır.

Baştepe, Erbil il merkezine bağlı Kuştepe ilçesine bağlı bir köydür. Bu köy baş ile tepeden oluşan bir yerleşim adıdır.

Kuştepe, Erbil il merkezine bağlı bir ilçedir. Bu bölgenin adı kuş ile tepeden oluşmuştur. Kaynak kişilerin aktardığı bilgilere göre, Kuştepe, tep üzerinde yer alan ve orada birçok kuş yuvası olan bir bölge olduğu için Kuştepe adını almıştır (K.K. 1, K. K. 3, K.K. 10).

Çimen, Erbil’e bağlı olan bir köy. Bu bölge içinde ağaçlar ve çiçeklerle bulunan çayır, yani çimle örtülü olduğu için zamanla Çimen adını almıştır.

Bulak, Erbil il merkezine bağlı bir köy. Bu köyün yerleşim adı pınar su kaynağı, göz anlamından gelmektedir.

Birkut, Erbil’in İnkava bölgesine bağlı bir köy. Köy, Hülegü Hanı’nın oğlu Abaka Han devrinde olan bir yerdir. Bir Kutıye Bin Mesut Bin A’lamaddin Bin Yakup El- Nasrani Erbil ve Musul hükümdarlığı adına yapılmıştır. Bölge zamanla halk ağzından Bir- Kuti veya Birkuteya daha sonra Bir Kut olarak adlandırılmıştır (Kevseroğlu, 2012, s. 80).

Barmaktepe, bu yer Erbil il merkezine bağlı Guvir nahiyesinin içerisinde yer alan tarihi küçük tepedir. Günümüzde bu tepe Arapkendi köyünün sınırları içerisinde yer almaktadır. Bu bölgenin asıl adı Parmaktep’dir. Fakat Irak Türkmenleri parmak kelimesini barımak olarak telafuz edilir (K.K. 5).

Gamıştepe, bu bölge Erbil iline bağlı Guvir nahiyesinin çevresinde bulunan bir tarihi mekân, höyük ve köy adı. Bu köyün adı Gamiş ile tepe sözcüklerinden oluşmuştur. Gamiş “manda” demektir.

Koysancak, Erbil iline bağlı ilçedir. Köyün anlamı, Köy ile sancak kelimelerden türemiştir. Fakat bu isim halk tarafından zamanla kısaltılarak Koya şeklinde değişikliğe uğramıştır.

Köy adları ile ilgili kaynak kişilerin verdikleri bilgilere göre, bölgede köylerin isimleri Osmanlı döneminden günümüze kadar hiçbir değişikliğe uğramadan kalabilmiştir. Ayrıca köy adlarının çoğu Türkçe olduğunu da tespit edilmiştir. Günümüzde bu adların Türkçe olmasından halk tarafından hiçbir sakınca görülmemiştir. Köylülerin ifadelerine göre bu adlar “*artık köyün kültürü ve tarihi eseri oldu, bu isimleri kayıp edersek, tarihimizde kayıp etmiş oluruz*” şeklinde ifade etmişlerdir.

Bölgede yer adlarının Türkçe olması aynı zamanda akademi alanına da faydası olmuştur. Bu adlarla ilgili birçok araştırmacı araştırma yaptıkları da tespit edilmiştir.

Kosar Osman, verdiği bilgilere göre, bölgede yabancı yer isimlerin çoğunun Türkçe olduğunu belirtmiştir. “Bu köylerin çoğunda dere, pınar, ırmak, tepe isimleri geçer. Yani doğallığı ifade eder. Artık köylüler, köylerinin tarihi ve kültürü olan bu isimlerle gurur duyuyor” şeklinde tespit edilmiştir.

Bakan Aydın Maruf Anadolu ajansına yaptığı açıklamada ise, bölgede Türkmence isimli birçok köy ve kasaba bulunduğunu ifade ederek, "Kuştepe, Köysancak, Altinköprü, Tavuk Köyü, Goptepe, İlincağ, Koç, Kayabaşı, Kurtelas, Tutma, Birikme, Basırma, Şile, Eskikoya, Kabirbatan, Kuzulu, Kamber, Beşparmak, Göltepe. İsimleri Türkçe”dir şeklinde bilgi vermiştir. Aydın Maruf’un köy isimleri ile ilgili verdiği bilgilerinden yola çıkarak, köylerin anlamlarını şöyle inceleyebiliriz:

Altinköprü, Anlamı ise altın ile köprü kelimelerinden türemiştir. İlincağ Köyü de, ilginç dağ kelimesinden türemiş. Bölgede eskiden ilginç bir görüntüye sahip olan bir dağ olduğunu tespit edilmiştir (K.K. 7).

Goptepe Köyü, Gazi Osman Paşa tepesi kısaltmasından gelmiştir. Kayabaşı Köyü ise, köy büyük bir taş üzerinde olduğu için Kayabaşı adını almıştır. Kurtelas Köyü de, Kurt İlyas isminden alınmış bir köydür. Tutma Köyü, tutmak kelimesinden türemiştir. Ayrıca Kabirbatan Köyünün adı kabir ile batmaktan gelmiştir. Eskiden bu köyde bir kabir (mezar) çamura batmış, halk arasında artık bu köyün ismi Kabirbatan olarak devam etmiştir.

Göltepe Köyü, köy göl ile tepe kelimelerinden türemiş. Köy bir tepe üzerinde olup ve içinde de bir göl olduğu için bu adı almıştır. Beşparmak Köyü, Bu köy de Beşparmak lakabı ile bilinen şahsın yaşadığı için bu adı almıştır. Kuzulu Köyünün adı kuzudan alınmış ve Eski yol Köyü ise, eski bir yol üzerinde olduğundan dolayı bu adı almıştır.

Yukarıda belirttiğimiz köy adlarının 600 yıl öncesine dayandığı da tespit edilmiştir. O dönemde Osmanlı İmparatorluğu hüküm sürdüğü zamanlar olmuş. Böylece bölgedeki köylerin isimleri Osmanlı tarafından verilmiş, ama kendileri içinde yaşamamışlar sadece köylere ad vererek sonradan bırakmışlardır. Onlardan sonra gelen Kürt halkı içinde yaşamaya başlamıştır. Bu bağlamda Kürtler'de Osmanlı tarafından verilen köy adları değiştirmeden kullanmışlardır.

Demirdağ, Erbil iline bağlı yer alan bir sıra dağlardır. Karaçoğ bölgesinin batısına düşer. Bölgede buğday ve arpanın yetiştiği en verimli bölgesidir (Kevseroğlu, 2012, s. 131).

Karacoğ Dağı, Erbil iline bağlı Mahmur bucağına tabi bir sıra dağ. Bu isim kara ile çoğ (çok) kelimesinden oluşan birleşik addır.

Kazıhanı, Erbil'in Ankava İlçesinde olan tarihi bir yer, bu yerin adı kazı ile han kelimesinden oluşmaktadır. Bölgede Kazı (kadı) demektir. Bu semtte eskiden bir kadının hanından alınmıştır.

Kılıçtepe, Erbil Kalesi'nin yanında bulunan tarihi bir yer. Bu yerin adı kılıç ile Tepe'den alınmıştır. Bu yer yüksek ve dik bir yer olduğu için bu adı almıştır.

Kuşne Köyü, Erbil iline bağlı Mahmur bucağına tabi bir köy. Köyün ismi kuş kelimesinden gelmiştir. Daha sonra “ne” ekini almış ve isimden yeni isim yapılmıştır. Bu bölgede kuş çok olduğu için bu ad ile anılmıştır.

Karıncağa, Erbil il merkezi içersinde boş bir alandır. Bu yerin adı Kalınç Ağa'dan Karıncağa olmuştur.

Turak, bu yer eskiden küçük bir köyken daha sonra ilçe haline gelmiştir. Bu yerin asıl adı “Durak”tan gelmiştir. Durak ise, Safeviler döneminde Safevi ordusu, askere gitmeden önce bu yerde bir duraklama yaparlardı. Bu yüzden bu yer Durak olarak adlandırılmış, günümüzde ise Turak olmuştur (K.K. 11), (Jaafer, 2024, s. 5).

Taktak, Erbil şehrine bağlı bir bucak. Bu yerin adı vurma, çarpma sırasında çıkan ses veya “tak” sesi çıkararak anlamından gelmiştir (Kevseroğlu, 2012, s. 435).

Bağuminara, bu yer Erbil il merkezinin içinde olan bir yer. Bu yerin adı Osmanlı döneminde “Bağlu Minara” iken günümüze Bağuminara olarak adlandırılmıştır (K.K. 1).

Handak, bu yer eskiden Erbil Kalesi sakinlerinin su artıklarının toplandığı yer idi. Bu yerin adı ve öyküsü ise, o dönemdeki Kale sakinlerinin çocukları tarafından oynadıkları bir oyundan gelmiştir. Çocuklar oyun oynarken şu sözleri söylemişlerdir:

“Güneş çıktı, helva pişti, bir tepme vurdum Handaka düştü” şeklinde (K.K. 2).

Çırağ Mezarlığı, Bu mezar hakkında birçok anlatı olduğu tespit edilmiştir. Bir anlatıya göre, geçmişte Erbil halkı tarafından bazı insanlar canlı bir şekilde ve gözleri ile Çırağ Mezarlığı'nda karanlık gecelerde sürekli bir ışığın yandığına

şahit olmuşlardır. Rivayetlere göre, bu ışığın melekler tarafından mezarlıkta yatan veliler için yakıldığını tespit edilmiştir (Muhammed, 2011, s. 15).

Süt İmamı Türbesi, Bu türbenin adı ve öyküsü, türbenin içinde yatan Siti İmamı adından alınmıştır. Bölgede kadınlar sütleri çoğasin diye bu türbeyi ziyaret ederler (K.K. 4).

İmam Sakız, Bu türbenin adı sakızdan gelmiş. Bölgede kadınlar, arzuları yerine gelmesi için türbenin duvarına sakız yapıştırmışlar. Böylece türbeye İmam Sakız adını vermişlerdir (K.K. 13), (El-Jabbari R. A., 2021, s. 3).

Cumpatlı Mezarlık (Kubbeli Mezarlığı), bu mezarlığın içinde kubbe olduğu için bu adı almıştır. Günümüzde bu mezarlığa büyük mezarlık adı da verilmiştir.

1.2. Mahalle Adları:

Bölgede eskiden günümüze kadar yerleşim yerlerden kendisini koruyan hiç şüphesiz değişmeyen mahalle adları olmuştur. Yerleşim yer adları çalışmamızda mahalle adları büyük önem arz etmiştir. Yörede mahalle adlarının yanı sıra diğer yer adlarının da tasnif edersek çoğu; kişi adları, soy, boy, çeşitli meslek adları, aile ve akrabalık bağlı adlar, dini değerlerle ilişkili adlar, coğrafi kavramlarla ad olmuş özel isimler, eşya ile bağlı adlar, dağ tepe den türemiş adlar, milli değerlerle ilgili adlar, türbe ve kutsal yerlerle ilişkili adlardan oluşmuştur. Bu bağlamda bölgedeki en eski mahalleler Kale'de yer almaktadır.

Erbil Kalesi tarihi bir yapaya sahiptir. İçinde birçok tarihi eser barınmaktadır. Kale mahalleleri daha çok Türkmen soylu ailelerin yaşadığı mahallelerdir. Mahallelerin başında şunlar gelmektedir:

Ağalarküçsi, Erbil Kalesi'nin Saray Mahallesinde olan bir küçedir. Küçe Erbil yöresi ağzı ile sokak anlamına gelmektedir. Bu sokak adını ağalardan almıştır. Yörede, geçmişte bu sokakta sadece ağalar yaşarmış. Bu yüzden ağalar sokağı adını vermişlerdir.

Aşağı Erbil, Erbil geçmişte Aşağı ve Yukarı diye iki bölümden oluşuyordu. Her iki bölümünde adı farklı anlam taşımaktadır. Aşağı kısmı, Kale'nin aşağı kısmında olduğu için bu adı almıştır. Yani Kale'nin eteğinde olan yerlerdir. Yukarı kısmı ise, Kale'nin içinde bulunan yer adlarıdır (Kevseroğlu, 2012, s. 50).

Tophane Mahallesi, Kale'nin en büyük mahallelerinden biri olarak sayılır. Mahallenin adı ile ilgili anlamı ve öyküsü ise, Osmanlı dönemine dayanır. Mahalle, o devir de Osmanlı topu kurulduğu için bu adı almıştır. Bu topun hedefi, Ramazanlarda Erbil halkını sahura uyandırmak ve iftar zamanını göstermek için top vuruşları yapılmaktaydı. Bu topun halk için ayrıca önemli bir özelliği olmuştur. Erbil bölgesinde geçmişte camilerde ezan seslerini uzaklara yayılan cihazlar bulunmadığı nedenlerden dolayı da kurulmuştur. Bölgede ezan sesini yalnızca camilere yakın olan evler duyabilmişlerdir.

Tekke Mahallesi, Tekke adı ile ilgili anlam ve öyküsü ise, mahalle de büyük zat olan Şeyh İbrahim veya (İbrahim Baba) tekkesi bulunduğu için mahalle “Tekkiye (Tekke) adını almıştır. Şimdi günümüzde de hala Şeyh İbrahim'in türbesi bu mahallede dir. (Assafi, 2012, s. 15, 54).

Saray Mahallesi, Bu mahallenin adı daha çok zengin ve soylu ailelerin yaşadığı için Saray ismini almıştır. Mahalledeki evler adında belirtildiği gibi saray ve konak evlerden ibaret olmuştur.

Erbil Kalesi'nin üç ana mahallesi dışında birçok mahallelerde bulunmaktadır. Bu mahalleler adları ile ilgili birer anlam ve öyküleri olmuştur. Bunlardan:

Haraba Mahallesi, Haraba mahallesi, Tekke Mahallesi'nin içinde yer almaktadır. Mahallenin adı şu öyküye dayanmaktadır. Eskiden bu sokakta geniş boş bir yer olduğunu ve bu yere kadim eşyaları koyarmışlar. Bu sebeple sokağın ismine “Haraba” adını vermişler. Erbil yöresinde “Haraba” kelimesinin anlamı daha çok terk edilmiş yer adları için kullanılmaktadır (Assafi, 2012, s. 33).

Darburuğ Sokağı: Bu sokak iki sokağın arasında bulunduğu için ve içinde gidiş geliş zor olduğundan da dolayı "Dar Buruğ" isimi ile anılmıştır. Buruğ kelimesinin anlamı Erbil Türkmenler tarafından dar soka anlamına gelmektedir (Yaralı B. , 2011, s. 16).

İmam Mahallesi, Mahalle, Tekkiye Mahallesi'nin içine yer alır. Bu mahallede dine bağlı "İbrahim Baba'nın" mezarı yer almaktadır. Şimdi de mahallenin adı, mezarın halan yerinde durduğu için aynı isimle anılmaktadır. (K.K: 5). Bu bağlamda bu yerin adı dini değerler arz eden evliya veli adından gelmektedir.

Cami Sokağı: Bu sokak Tekke mahallesinin içinde kalıyor. Erbil bölgesindeki birçok mahalle cadde vs. adlarının çoğu mahallede bulunan önemli bir yapının adından da geldiği tespit edilmiştir. Böylece bu sokakta büyük bir cami olduğu için bu isimi vermişlerdir. Eskiden beri Erbil halkı dini görevlerini yerine getirmesi için camiye gidip gelmektedirler. Cami 1950 senesinde merhum Reşat Mufti tarafından restorasyon yapılmıştır (Yaralı B. , 2008, s. 9-10). Bölgede birçok mahallelerin adı cami isimlerinden alındığı da tespit edilmiştir.

Yedi Kızlar Sokağı: Bu sokak Tekke mahallesinin içine düşmektedir. Geçmişte oğul evlatları olmayan, sadece yedi kız çocuğuna sahip olan bir ailenin bu sokakta yerleştiklerinden dolayı insanlar tarafından Yedi Kızlar adı ile anılmıştır (K.K: 8). Bu bağlamda tasniflere bakılırsa bu mahallenin yer adı aile ile ilişkili olmuştur.

Dendni Mahallesi, Bu mahalle, kalenin içindeki yer alır. Bu mahallenin özeliği saydığımız sokaklara nazaran biraz ufak bir sokak olduğundan dolayı Dendni adı ile anılmıştır. (Yaralı B. , 2011, s. 10-12). Dendni kelimesi burada küçük anlamına gelmiştir.

Seydava Mahallesi, Mahallenin tarihi 1951 yıllarına dönüyor. Mahallenin öyküsü ve yer anlamı dini değerler taşımaktadır. Eskiden mahallede birçok din adamı evliya sayılan "seyit" "şeyh" mesleğini sürdüren kişilerin evi bu

mahallenin içinde bulunuyordu. Bunlardan; Şeyh Muhiyettin Şeyh Salih Barzanji, Şeyh Andülkerim Barzanji Dara Hurma gibilerdi. Bu yüzden mahalleye Seydava demişler. Seydava kelimesinin anlamı Seyit'ten gelmektedir (K.K. 12).

Ayrıca Seydava Mahallesi'nin anlamı ve yer adı öyküsü ile ilgili Seyit İsa'da şu bilgileri aktarmıştır: “*Seydava Mahallesi Seyit Behiye'nin olduğunu ve daha sonra Seyit Behiye isminde Seydava adı oluştuğu*” tespit etmiştir (K.K. 2).

Badava Mahallesi, Bu mahallenin tarihi 1182 yıllarına dönüyor. Mahallenin adı ve yer öyküsü ise, eskiden bu mahalle bir köymüş. Köyün etrafı yeşilliklerle doluymuş. Köyde Erbil mutasavvıfı alim Molla Efendi yaşarmış. O devirde bu köyde birçok dini dersler vermiştir. Daha sonra Molla Efendi'nin oğlu Reşat Mufti köyün yeşilliğinden dolayı yerin adına “Bad” ismini vermiş. “Bad” Farsça bir kelime olup su ve aydınlık anlamına gelmiştir. Köyün adı 1882 yılında ise Osmanlı padişahlarında Beşinci Muhammed'in fermanı ile Badava ismini Türkçe dili ile yazılarak “*Bad Abad Yusuf Beg*” anlamına geldiğini tespit etmiştir.

Tayrava veya Tahirova Mahallesi, Bu mahallenin adı, yukarıda değindiğimiz tasnife göre kişi adları ile ilişkilidir. “Tayrava”nın yer adı anlamı “Tahir Ağa”dan gelmiştir. Tahir ağa'dan Hacı Tayro daha sonra Tayrava olmuştur. Mahallenin öylüsü ise, geçmişte Tayrava Mahallesi çiftçilik mesleğini yapan Hacı Tayro adı ile anılan Tahir Ağa'nın imiş. Zamanla Tahir Ağa bu yerleri parça parça satışa çıkarmıştır. Ayrıca Tahir Ağa bu mahallede Hisar adında bir han yaptırmıştır. Böylece o bölgenin adı Tayro Ağa'dan Tayrava adına değişmiştir. Tayrava'da Türkmen soylu ailelerinden ziyade Çingeneler de yaşamıştır (Kevseroğlu, 2012, s. 452).

Hanaka Mahallesi: Bu mahallede Hanaka adında bir cami olduğundan dolayı Hanaka adı ile anılmıştır. Tabii Hanaka Mahallesi Erbil bölgesinin en eski mahallelerin içinde yer alıyor (K.K. 6).

Araplar Mahallesi, Mahallenin yer adı, geçmişten günümüze kadar Irak'ın çeşitli şehirlerinden örneğin; Havice şehri, Musul şehri ve Kerkük şehri gibi Arap kökenli aileler Erbil'e göç ederek bu mahallede yerleşmişlerdir. Böylece halk bu mahalleye Araplar adını vermişlerdir. Eskiden bu mahalleye yerleşen aileler toplam yedi aileyken zamanla çoğalmaya başlamıştır. Bu bağlamda yukarıda verdiğimiz tasnife göre, mahallenin adı soy ve boy ile ilişkili olduğunu tespit edilmiştir.

Tacil Mahallesi, Bu mahalle yer adını ise "İmam Tacil"den alınmıştır. Mahallede bu zatın mezarı günümüze kadar kendisini koruyup mahallede kalmıştır (K.K. 8).

Setakan Mahallesi, Bu Mahalle'nin adı eskiden Erbil Türkmen aileleri tarafından "Üç Tak" adı ile anılmıştır. "Üç Tak" kelime anlamı için farklı görüşler tespit edilmiştir. Bazıları görüşlerde, "Üç Tak" Mahallesi'nin evleri üç taklı şeklinde olduğunu ileri sürmüşlerdir. Tak, hilal şeklinde bir duvardır. Diğer görüşler ise, eskiden mahalle birkaç evden ibaret olduğu için üç tak adını vermişlerdir. Eskiden bu mahallenin arazileri çoğu Hacı İbrahimi Setakan ile Osman paşaya ait olduğu tespit edilmiştir. Günümüzde ise, "Üç Tak" adı "Setakan" olarak değişmiş. İsmi anlam bakımından hiç değişmemiş sadece Kürtçe'ye çevrilmiştir (K.K. 2).

Kuran Mahallesi, Bu mahallenin yer adı Küreci ailesine mensup bir mahalledir. Küreci lakabı Erbil Türkmenleri içinde en yaygın Türkmen soylu ailelerdir. Küreci lakabının anlamı kürecilik mesleğinden gelmektedir. Küreciler, kerpiç veya tuğla yapımını sürdürmekteydiler. Kürecilik, çamurdan yaptıkları kerpiçleri daha sonra küreye atıp kurutuyorlardı. Küreciler'in ürettiği el emeği kerpiçler eski dönemde evlerin yapımı için kullanılmıştır (K. K. 9).

Öşürme Deliucu (Öksürme Deliği) Mahallesi, Bu mahalle günümüzde "Çöl Minaresi" mahallesinin yakınındadır. Mahallenin anlamı ve öyküsü kaynak kişi Zahide Assaf şu şekilde aktarmıştır: "Geçmişte köylü bir kız varmış, bu kız

her gün Erbil'e gelip sayar satıcılık işini yaparmış, bir gün köye dönerken yolda belirsiz kişiler tarafından öldürülmüş ve yola atılmış. Bir gün yoldan geçen kervancılar, kızın cesedini görüp gömmüşler. Böylece kızın meçhul olduğu ve ismini bilinmediğinden dolayı aralarında bu kıza zulmü olmuş diye düşünmüşler. Bunu için gömülme işlemi sırasında kimi öksürüğü oluptu mezarlığa gelirse öksürüğü geçsin niyeti ile gömmüşlerdir” (K.K. 4) şeklinde anlatmıştır. Bu mahalle günümüzde “Çöl Minaresi” mahallesi de denilmektedir.

Çalışma sırasında bölgede mahalle adlarını değerlendirirken adların çoğu sokakta var olan tarihi ibadethanelerin veya tarihi yerlerin adı ile anıldığında tespit edilmiştir. Böylece saha çalışmasında daha çok tarihi öyküsü olan mahalleler incelenmiştir.

1.3. Meslek, Lakap, İnsan Adlarından Oluşan Yer ve Yol Adları:

Arvatlar Yokışı, Bu yol, eskiden Kale'ye çıkış ve iniş için kadınlar tarafından kullanılan bir yolun adıdır. Kadınlar bu yolunu merdivenlerini çıkararak Kale'ye doğru giderlermiş. Bu yol günümüzde de kalmıştır. Bu bağlamda bu yol kadın isminden gelmiştir.

Kanlı Dere, Bu yer günümüzde Erbil il merkezi içinde olan bir yol. Bu yolun yeri eskiden bir dereymiş, yağmur yağdığı zaman dereyi sel basarmış ve oradan geçen birçok insanı sel alıp götürmüştü. Böylece bu dereye “Kanlı Dere” ismini vermişlerdir.

Sultan Muzaffer Caddesi, Bu cadenin adı Sulatan Muzaffereddin Gökbörü'nün türbesinden alınmıştır. Bu yolun üzerinde türbe olduğu için bu caddeye Sulat Muzaffer ismini vermişlerdir. Şeyhi Çöli Caddesi ise, caddenin adı Şeyhi Çöli Türbesi'nden alınmıştır. Üzeyeri Caddesi de, Üzerağa aşiretinin lakabından alınmıştır. Şeyhallah Pazar'nın yer adı ise Şeyh Abdullah Kutup Al-Medar Türbesi'nden alınmıştır.

Doktorlar Caddesi, Bölge halkı bu caddede doktorların muayenesi olduğu için bu adı vermişlerdir. Yani bu yerin adı doktor mesleğinden alınmıştır. Marangozlar Sokağı (Nacarlar Küçesi), sokağın adı marangoz mesleğinden alınmıştır. Demirciler Sokağı (Hadadlar Küçesi), sokağın adı demircilik mesleğinden gelmiştir. Atarlar Sokağı da, atarcılık mesleği yapanların lakabından alınmıştır.

Kadınlar Pazarı ise, bölgenin en eski pazarı olarak bilinir. Tayrava mahallesinin içindedir. Pazarın adı, kadınlardan alınmıştır Pazar, kadınlar tarafından sabahları açılıp öğlen kapatılır. İçinde birçok eski eşyalar satılmaktadır. Giyim, ayakkabı, yöresel yemek vs. (K.K.3).

Yörede meslek adlarından oluşan diğer birçok yerleşim yer adları olduğu tespit edilmiştir. Kasaplar Çarşısı, Kuyumcular Pazarı, Tütüncüler pazarı, Şekerciler sokağı, Bakırcılar Sokağı, Terziciler Sokağı gibi...

2. Yerleşim Yer Adları ve Halkbilimi Açısından Bazı Tespitler

Erbil bölgesinde yerleşim yer adları ile ilgili birçok yer adları olduğu tespit edilmiş. Çalışmada gözlemlenen ve yapılan derleme sonucunda elimize geçtiği bilgileri yazı haline getirip incelenmiştir. Elde edilen bilgileri halk bilimi açısından tespit ve değerlendirilmesi önem arz etmektedir.

Erbil bölgesinin yer adlarının kaynağının çoğu Türk halk edebiyatının töre ve ananlarına dayalıdır. Genellikle Türk halk edebiyatı kökenli mekân adlarının birçoğu da kendi içerisinde halk edebiyatı ürünlerini taşımaktadır. Örneğin; mit ve mitoloji kökenli, efsanevi kökenli, destani anlam olan, hikâye, öykü kökenli, aşık edebiyat geleneği kökenli ve seyit veya şeyh derviş yani Tekke Edebiyatına bağlı olanlar gibi alt başlıklar altında toplayıp daha sonra incelenmesi uygun olacaktır. (El-Jabbari R. A., 2024., s. 37)

2.1. Mitoloji Kökenli Yer Adları: Erbil bölgesinde Türk mit ve mitolojisine bağlı yer isimlerinde, çeşme, pınar, tepe, ova, dağ gibi yer adları incelenebilir. Çalışmamızda bu alana girenler, Cumbatlı Mezarı, Çırağ

Mezarlığı, Demirdağ, Karacoğ Dağı, Kazı hanı, Göltepe, Gamiştepe, Baştepe, gibi mitik ve kutsal unsurlar içermektedir.

2.2. Destan Kökenli Yer Adları: Destan ve tarihi kökenli içeren yer isimleri içinde “Battal gazi”, “ergenekon” ve “Oğuzhan” (Oğuz Kağan) destanlarının isimleri ön planda olmuştur. Ayrıca “soy, Boy, topluluk ve Devlet adları Verilenler” başlığı altında verilen yerleşim isimlerinin bir bölümü de “Oğuz Kağan” ve “Dede Korkut” hikayelerinin destan yiğitleri içerisinde yer almıştır. Ayrıca “Destan” isimi ile anılan bir mekanın olması da büyük önem taşımaktadır.

Bölgede bu alana giren, Erbil Kalesi'nin tarihi yerlerinden eski mahalleler, cami, çeşme, tapınaklar, hamamlar gibi yerler birçok destani unsurlar taşıdığı görülmüştür. Kale, geçmişte insanların kendilerini korumak ya da savunmak amacıyla yaptıkları bir binadır.

Geçmişte Erbil'deki bütün yönetim işleri bu kaleden yürütülmüştür. Osmanlı döneminde valinin bulunduğu yer olan “Saray” adlı yer de bu kale içinde yer almıştır. Kale'nin yapılışı, 6000 yıl öncesine kadar götürülmektedir. Korunma ya da savunma amacıyla inşa edilen kale, 19. Yüzyıl sonrasında yerleşim alanı olarak kullanılmıştır (Behali, 1991 , s. 20). Ayrıca bölgede bulunan Goptepe Köyü'nün adı, Gazi Osman Paşa Tepesi kısaltmasından alınmıştır. Bu bağlamda bu köy destan başlığı altında verilen bir yerleşim adı olduğu tespit edilmiştir.

2.3. Efsane Kökenli Yer Adları: Erbil bölgesinde efsane kökenli yer isimlerine örnek olarak, ata, cami, türbe, şeyh, seyit, evliya, veli, eren gibi yer adaları tespit edilmiştir. Geçmişte yer adlarına bağlı rivayet edilen efsaneler günümüzde de sözlü kültür örf ve adetleri içinde kendisini korumuş ve dilden dile kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Yerleşim yer adları içerisinde Seydava Mahallesi, Badava Mahallesi, Tayrava Mahallesi, Öskürme Delicu ve İmam Mahallesi gibi yerler efsaneli anlatılar barındığı görülmüştür.

2.4. Halk Hikâyesi Kökenli Yer Adları: Erbil bölgesinde yer adları incelediğimiz de, çeşitli hikayeler karşımıza çıkmıştır. Bu yüzden yer adların halk edebiyatı ile bağlantısı olduğunu tespit edilmiştir. Hikâyeli anlatılardan, Koysancak, Altinköprü, Kaybaşı Köyü, gibi yerleşim yer adları içerisinde birçok anlamalı hikâyeler olduğu tespit edilmiştir.

2.5. Derviş (Tekke) Edebiyatı Kökenli Yer Adları: “Seyit”, “ata”, “Cami”, “Dedeler”, “Şeyh” “erenler”, “evliya”, “gazi”, “Hacılar”, “Mescit”, “türbe”, “mezarlık gibi kutsal yerler derviş (tekke) edebiyatı kökenli yerleşim yer isimleri içerisinde yer alabilir.

Bölgede; Beşparmak, yel İmamı, Siti İmamı, Gurgur Baba, Asaf baba, Sultan Muzaffreddin Gökbörü, Şeyhi Çöli, Tekke Mahallesi vs. yerleşim yer adları tespit edilmiştir.

Sultan Muzaffreddin Gökbörü ile Şeyh Çöli zatlarının adına yörede iki ana cadde bulunmaktadır. Bu adların bölgedeki yerleşim yerleri içerisinde olması ise, tek başına bir çalışma konusu olabilir.

2.6. Halk İnancı Kökenli Yer Adları: Yerleşim yer isimleri içerisinde eski Türk inanışlarının alametlerini de görmek mümkün olmuştur. Eski Türk inanışları içerisinde yer alan “uğurlu” ve “uğursuz” varlıkların olduğu da tespit edilmiştir. Bölgede birçok halk inancı içeren uygulamalar mevcut olduğu bilinmektedir. Bu inanışlar daha çok kadın merkezli olduğu öne çıkmıştır. Bu bağlamda var olan inanışlar yerleşim yer adları ile bağlantı haline gelmiş, zamanla bir yerleşim yer adını almıştır. Bunlardan, Çöl Minarası Mahallesi veya Öksürme Delucu (Deliği) Mahalleleri gibi halk inancı içeren anlatılardan türemiştir.

2.7. Halk Mimarisi Kökenli Yer Adları: “Eski Kale Hamam”, “Eski Kale Konakları”, “Hamamlar”, “Tayrava Hisarı”, “Saraylar”, “Handak”, “Ağalarküçesi”, “Haraba Mahallesi”, “Çöl Minarası”, “Kanlı Dere” gibi yerler halk mimarisi kökenli yer isimleri içerisinde saymak doğru olacaktır.

2.8. Meslek Adları Kökenli Yer Adları: Yörede meslek adlarından oluşan birçok yerleşim yer adları olduğu tespit edilmiştir. Kasaplar Çarşısı, Kuyumcular Pazarı, Tütüncüler pazarı, Şekerciler sokağı, Bakırcılar Sokağı, Terziciler Sokağı, Atarlar, Marangozlar, Tütüncüler, Demirciler gibi adlar meslek adlarını gösteren adlandırmalar içinde yer alır.

Sonuç

Erbil bölgesindeki yerleşim yer adlarının değerlendirildiği bu çalışmada öncelikle Erbil bölgesinin tarihi hakkında kısaca durulmuştur. Erbil, tarih boyunca Çeşitli uygarlıklara beşiklik yapmış ve uygarlıkların sistemi altında olması ve her uygarlığında kendi kültürel değerleri yönünde isimler vermeye çaba harcamıştır. Bu isimler günümüze kadar kendisini koruyup tarihe karışmıştır.

Erbil bölgesindeki yerleşim yer adları konusunda köy, türbe, camii, mahalle gibi adlarında dikkat edilen önemli husus ise genellikle yaptiran kişilerin adları almıştır. Bu adlar günümüzde tarihi değer kazanmıştır. Bölgede aynı zamanda mesleklerle ilgili adlandırmalarında olduğu tespit edilmiştir. Meslek grupları ile birlikte var olan mahalleler o meslek dalının ismi ile anılmıştır.

Sonuç olarak bölgede ulaşılabilen yazılı ve sözlü kaynaklardan yola çıkarak yerleşim yer adlarının anlam ve öyküsü bakımından incelenip daha sonra halk bilimi açısından da bazı tespitler yapılmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

Aksan, D. (2000). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: TDK yay.

Assafi, H. S. (2012). *Lamahat İctimaiya An Tarih Erbil*. Erbil: Hiva Bakanlığı Yayınları.

Behali, M. K. (1991). *Hakaza Şahadtü Arbil*. Erbil: Tavsir Yayınları.

- Çiftçi, F. (2022). “Yer Adları Üzerine Bir İnceleme: Muş Köy Adları Örneği”. *Rumeli de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (31), 706-721.
- Durbilmez, Bayram; Tekin, Fatma. (2014). “Nevşehir Yöresi Yerleşim Adları Üzerine Bir Değerlendirme”. *Folklor Edebiyat Dergisi*, Cilt:20, Sayı:77, 113-132.
- El-Jabbari, R. A. (2021). *Irak Türkmen Romanları Üzerine Bir İnceleme 1915-2018*. Sakarya.: Sakarya Üniversitesi, (Yayınlanmış Doktora Tezi).
- El-Jabbari, R. A. (2024.). “Orhan Veli Kanık’ın Montör Sabri Adlı Şiiri Üzerine Bir Çözümleme”. *Kirkuk University Journal- Humanity Studies*, Sayı 1, Cilt 19.
- Jaafer, K. S. (2024). “Irak Türklerinin Toplum Dilbilimsel Tutumları”. *Kirkuk University Journal of Humanities Studies*, Cilt 19, Sayı 12.
- Kayserili, A. (2015). *Erzurum Şehri ’nde Yer Adları Üzerine Bir Deneme*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Kevseroğlu, N. (2012). *Irak'ta Türkçe Yer Adları Kılavuzu*. Kerkük: Fuzuli Yayınları.
- Köse, Salih; Karagözlü, Savaş. (2019). “Yengice (Kerkük) Yer Adları”. *SUTAD Dergisi*, 33-54.
- Kurgun, L. (2007). “Türk Toponomisi Üzerine Bir İnceleme”. *Uluslararası Türklük Bilgisi Sempozyumu*, (s. 735-747.). Erzurum.
- Muhammed, Ş. (2011). *Al Makabır ve Al Mezarat Fi Erbil*. Erbil: Bağış ve Dini İşler.
- Sakaoğlu, S. (2001). *Türk Ad Bilimi I, Giriş*. Ankara: TDK yay.

Tapar, D. (2023). “Türkiye'de Yer Adları Bilimi Hakkında Yapılmış Çalışmalar Üzerine Kaynakça Denemesi”. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (11), 1101-1121 .

Yaralı, B. (2008). *Kalet Erbil Beyn Mazi ve Hazır*. Erbil: Türkmen Kültür Merkezi.

Yaralı, B. (2011). *Hata La Nense Erbil*. . Erbil: Tevsir Yayınları.

Sözlü Kaynak

K.K.1. Hazım Burhan Mustafa Al-Nacar, Erbilli Türkmen, Salahaddin Üniversitesinde akademisiyen, Evli, Doğum 1973.

K.K.2. Seyit İsa, Erbilli Türkmen, Evli, Yazar ve Araştırmacı, doğum 1950.

K.K.3. Zahide Halil Asaafi, Erbilli Türkmen, Öğretmen hem de Yazar, Bekar, Doğum 1960.

K.K.4. Salim Ali Hamza, 1965 doğumlu, evli ve 4 çocuk sahibi, “Şeyh Abdülkerim Dara Hurma Camisi”nde hocadır.

K.K.5. Gelavej Abdurrahman, Türkmen, Evli 3 çocuk sahibi, Ev hanımı Erbilli, Doğum 1953.

K.K.6. İmat Rifaat, evli 3 çocuğu var, Erbil İl Meclis üyesi ve Türkmen Kütlesi başkanı, Saray gazatenin baş ayzarı, Türkme, Doğum 1979.

K.K.7. Kosar Osman, Erbilli, Kürt, Evli, Türk Dili Edebiyatı Bölümü mezunu, Rudaw kanalında memur, doğum 1986.

K.K.9. Ramiz Gulam, Erbilli Türkmen, Evli, Emekli, (Grupı Hawler) sitesinin yöneticisi, Doğum 1948.

K.K.10. Gülhad Musa Emin El- Safar, Türkmen, Evli, Öğretmen, Doğum 1945.

K.K.11. İnaam Mecit Bakal, Türkmen, Evli değil, Öğretmen, Erbilli, Doğum 1945.

K.K.12. Leyla Vehap Osman Çelebi, Türkmen, Evli, Emekli, Erbilli, Doğum 1955.

K.K. 13. Halife Beyan Hüseyin Pirbal, 1962 doğumlu, evli 4 çocuk sahibi, mevlüd okuyucusudur.

within this period will result in the automatic cancellation of the research manuscript.

13. Citation and Referencing:

- A. The research must follow the American Psychological Association (APA) referencing style (7th edition), ensuring accuracy in citations and proper formatting of the reference list.
 - B. In-text citations should follow the format: (Author's last name, Year), e.g., (Al-Azzawi, 2008) or (Al-Azzawi, 2008: 214).
 - C. References to Islamic historical sources and Quranic citations should be numbered sequentially within parentheses (1), (2), (3), and so on.
 - D. The final section of the research should contain a complete list of sources and references, arranged alphabetically.
14. Researchers must cite at least two previously published studies from the University of Kirkuk Journal of Humanities Studies.
15. A plagiarism check must be conducted by the university's plagiarism detection center.
16. The researcher must pay a publication fee of 100,000 Iraqi dinars. If the research exceeds 25 pages, an additional fee of 5,000 dinars per page will be charged.
17. The editorial board conducts an initial review of the research before sending it to expert reviewers in the field. The journal is committed to informing the researcher of the final decision regarding publication. The researcher must comply with any revisions requested by the reviewers for the research to be approved for publication.
18. All research submissions and correspondence related to the journal should be sent via the journal's official website.

Publication Rules and Guidelines for the University of Kirkuk Journal of Humanities Studies

1. The electronic version of the research must be submitted via the website(/illuk:///mrik.m./tj/m/./sm.th) in Microsoft Word format, either as a .doc or .docx file.
2. The research should be typed using a computer with single-spacing between lines and should be between 8,000 to 10,000 words, with a maximum of 25 pages. The text should be formatted in Simplified Arabic font, size 14, on A4 paper for Arabic-language research. For research written in English or Turkish, it should be in Times New Roman font, size 14, on A4 paper. For Kurdish-language research, the Kurdfonts font should be used.
3. A brief academic biography of the researcher(s) must be submitted separately along with the research.
4. The full names of the researchers should be written in both Arabic and English, along with their current academic positions.
5. The author must provide a declaration confirming that the research has not been previously published and is not under consideration for publication in another journal.
6. Headings and subheadings should be used within the research to structure and divide its sections based on their importance.
7. A summary in both Arabic and English, not exceeding 250 words, must be included with the research.
8. Keywords should be written immediately after the abstract.
9. Tables and figures should be incorporated within the research text, numbered in order of appearance, and appropriately labeled.
10. Research extracted from a thesis or dissertation (Master's or Ph.D.) may be published, provided that the original thesis has not been previously published or officially approved for publication. This should be explicitly stated in the research, within the references, and in the declaration.
11. The researcher must bear the financial costs associated with the evaluation process if they choose to withdraw the research and discontinue the publication process.
12. The researcher is granted a maximum period of three months to make necessary modifications to the research if requested. Failure to comply

	And “I Loved Living” Poems		
--	----------------------------	--	--

Faculty of Arts Research

Sequence	Search title	Researcher	Page Number
1	Economic Advancements In The Kingdom Of Saudi Arabia Under The Reign Of King Fahd Bin Abdul-Aziz From (1982 To 2005)	Assist. Lect. Yaseen Rasheed Faqi	714-741
2	Al-Kamal Ibn Al-Hammam’s vision of the purpose of social solidarity in his book Fath Al-Qadeer - Chapter on Zakat – Jurisprudential study	Assist. Prof. Dr . Salih Yaseen Abdul Rahman	742-759
3	A World Without a King: Political Anarchy and the Fragmentation of Mid-World in Stephen King’s The Dark Tower Series	Assist. Lect. Taib Abdulrahman Abdullah Prof. Dr. Zanyar Faiq Saeed	760-785
4	Using Needham's model in teaching equations and its effect on achievement and developing mindful learning skills among third-grade middle school students in mathematics	Assist. Lect. Hussein Sameer Maarooof koprulu	786-811
5	Analysis of the distributional and point characteristics of the wood and aluminum industry in Kirkuk city with future expectations	Salwa Ali Fadel Assist. Prof. Dr. Mahia Mohsen Hassan	812-832

1	A Study of Ambiguity in Hemingway's "My "Old Man	Assist. Lect. Ahmed Hamad Kareem Hameed	518-537
2	Investigating the Translation of Selected Qur'anic Zeugmatic Expressions	Assist. Lect. Alaa Mjren Oleiwi Dr. Hussein Khalaf Najm	538-553

Kurdish Language Research

Sequence	Search title	Researcher	Page Number
1	The Effectiveness Of Conceptual Blending In The Semantic Interpretation Of Kurdish Idioms	Kazhal Jihabakhsh Mohammed Salam Raheem Rasheed Dara Hamid Mohammed	554-577
2	Imagery In Azad Subhi's Poetry	Dr. Hazhar Fage Sleman Hussein	578-604
3	Perception to the Senses in the Kurdish Language the Sense five Semantic Fields of the Word as a Mode	Assist. Prof. Dr. Bestoon Abubaker Ali Assist. Prof. Dr. Jwana Ahmad Hamahusen	605-632
4	Women's Problems In The Novel "The Curse Of Nawbahran" By Bakhtiar Ali	Dr. Ashti Hussein Arif	633-650
5	The Emergence Of Teaching Kurdish Alphabet And The Role Of Ibrahim Ameen Baldar In Its Development	Dr. Shadman Salar Nariman Agha	651-671

Turkish Language Research

Sequence	Search title	Researcher	Page Number
1	Iraq - An Evaluation Of Place Names In The Erbil Region From The Perspective Of Folklore	Dr. Naznaz Bahjat Tawfeq	672- 693
2	Analysis Of Kemal Beyatli's "Cemal"	Assist. Prof. Dr. Goran Salahaddin Shokor	693-713

History Research

Sequence	Search title	Researcher	Page Number
1	The Media Role Of Women In Kirkuk 1951-1979, A Historical Study	Shaima Hassan Rashid Prof. Dr. Dilshad Oumar Abdul Aziz	242-265
2	The Political Debate Between The Arab Elements And Abu Muslim Al-Khorasani	Assist. Prof. Dr. Ali Hussein Ali	266-308
3	Reverberation Of The Political Developments In Iraqi Kurdistan In The Iranian Ettela'at Newspaper (1970-1975)	Assist. Prof. Dr. Fakher Hassan Yousef	307-339
4	The Position Of The Iraqi Communist Party On The Kurdish Issue 1934-1963 A Historical And Political Study	Dr. Salar Abdul Karim Fandi	340-378
5	The Development Of The Labour Movement In Britain 1800-1852	Prof. Dr. Ahmed Abood Abdullah	379-398
6	Saladin Puts An End To The Political, Social And Economic Chaos In Egypt, The Levant And Iraq By Unifying The Islamic Front And Liberating Jerusalem	Osman Yassin Hilal Assist. Prof. Dr. Ali Sultan Abbas	399-439
7	Scholars Of The Qur'an Who Came To Medina Through The Book "Siyar A'lam Al-Nubala" By Al-Dhahabi ((D. 748 AH - 1347 AD	Shihab Ahmed Ghafel Assist. Prof. Dr. Omid Asaad Omar	437-489
8	The Political Crises Of The Abbasid Caliphate And Their Treatment During The First Abbasid Era (132-247 (AH / 749-861 AD	Hind Muhammad Saleh Youssef Prof. Dr. Juma Abdullah Yassin	490-517

English Language Research

Sequence	Search title	Researcher	Page Number
----------	--------------	------------	-------------

Index of Published Research
Educational and Psychological Sciences Research

Sequence	Search title	Researcher	Page Number
1	The Impact Of Several Media Commentary Strategies On Developing The Arabic Language With Material That Reflects The Commentary And Developing Their Abstract Thinking	Assist. Lect. Aya Hassan Hadi Al-Bayati Assist. Lect. Hisham Abdel-Rumaid Al-Mafraji	1-40

Geographic Research

Sequence	Search title	Researcher	Page Number
1	Morphometric Characteristics Of Wadi Al-Ruman Basin In The Western Plateau Of Najaf Governorate Using GIS	Dr. Hamzia Miri Kazim	41-68
2	Overlap and Temporal Integration in Geographical Studies	Assist. Lect. Asmaa Hamad Sultan Prof. Dr. Kamal Abdullah Hasan	69 - 96

Qur'anic Sciences Research

Sequence	Search title	Researcher	Page Number
1	Conflict Between The Mursal Hadith And The Musnad Hadith, The Ruling And The Effects: A Hadith Study	Dr. Ahmed Kareem Yousef	97-132
2	The Imam's Jurisprudential Colleges Are An Easy Read Within The Limits	Samira Abdullah Mahmoud Assist. Dr. Dilshad Jalal Muhammad	133-174
3	Marra Al-Hamdani And His Interpretive Views	Assist. Prof. Dr. Mahmoud Nasser Zorao	175-197
4	Guaranteeing The One Who Caused It In Islamic Jurisprudence	Assist. Prof. Dr. Bakr Abbas Ali	198-214
5	The Shining Light On The Issue Of Analogy With The Difference And Some Of Its Jurisprudential Applications	Assist. Dr. Jassim Mohammed Abdullah Ahmed Al-Mashhadani	215-241

Issued by the College of Education for
Human Sciences, Kirkuk University

Kirkuk University Journal for Humanities Studies

March 2025, Volume 20, Issue 1, Part 1

**A peer-reviewed quarterly journal from the College
of Education for Humanities, University of Kirkuk**

**A quarterly magazine issued by the
College of Education for Human Sciences
Kirkuk University**

issn 1992 - 1179

Postal address

**Iraq/ Kirkuk/ Kirkuk University
P.O. Box: 2281 and Zip Code: 52001**

